

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Valtionrautateistä annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että Valtionrautateistä annettua lakia muutetaan siten, että se vastaa Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen (ETA-sopimus) johdosta voimaan tulleita rautatieliikennettä koskevia säännöksiä, jotka koskevat rautateiden kehittämistä, julkisia palveluvelvoitteita ja rautatieliikenteelle myönnettävää tukea. Muiden ETA-sopimuksella voimaan tulleiden säännösten johdosta ei tarvita sopeutuksia Valtionrautateistä annettuun lakiin.

Lakiin tehtävät muutokset koskevat julkisista palveluvelvoitteista tehtäviä sopimuksia ja kansainvälisen liikennöinnin sallimista rataverkolla tai sen osalla. Kumottavaksi ehdotetaan hinnoittelutoimivaltaa ja kehittämismäärärahaa koskevat säännökset.

Samalla laista ehdotetaan kumottavaksi erorahaa ja toistuvaa korvausta koskevat säännökset.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan ensi tilassa.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ .	1	4. Esityksen vaikutukset	4
YLEISPERUSTELUT	3	5. Asian valmistelu	4
1. Johdanto	3	6. Muita esitykseen vaikuttavia tekijöitä	4
2. Nykytila	3	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT ...	5
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset ...	4	1. Lakiehdotuksen perustelut	5
3.1. Yleistä	4	2. Voimaantulo	6
3.2. Liikenneministeriön ja muun ministeriön ohjaus	4	LAKIEHDOTUS	7
3.3. Kansainvälinen liikennöinti rataverkolla .	4	LIITE	8
3.4. Kumottavat säännökset	4		

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Euroopan yhteisöjen (EY) kuljetuspolitiikkaa pyritään edistämään rautatieliikenteen toimintamahdollisuuksia. Toimintalinjana on kansainvälisen kilpailun luominen siten, että rautatieyritysten muodostamat kansainväliset ryhmittymät ja yhdistettyjä kuljetuksia hoitavat rautatieyritykset voivat liikennöidä useamman yhteisömaan rataverkolla. Rataverkoista kehitetään yleiseurooppalaisessa käytössä olevia infrastruktuureja. Kotimaisen rautatiekilpailun salliminen päätetään kansallisesti.

Hallinnollisina toimintalinjoina ovat rautatieyritysten taloudellisten edellytysten parantaminen ja hallinnollisen itsenäisyyden lisääminen, julkishallinnollisten taloudellisten rasitteiden poistaminen ja kilpailutilanteen yhdenvertaistaminen maantie- ja sisävesiyrityksiin verrattuna.

Valtionrautateista annettuun lakiin (747/89), jäljempänä VR-laki, tehtävät muutokset johtuvat yhteisön rautateiden kehittämisestä annetusta neuvoston direktiivistä (91/440/ETY), jäljempänä rautatiedirektiivi, julkisten palvelujen käsitteeseen rautatie-, maantie- ja sisävesiliikenteessä olennaisesti kuuluvia velvoitteita koskevista jäsenvaltioiden toimenpiteistä annetusta neuvoston asetuksesta (ETY) N:o 1191/69, jäljempänä palveluvelvoiteasetus, ja tuen myöntämisestä rautatie-, maantie- ja sisävesiliikenteeseen annetusta neuvoston asetuksesta (ETY) N:o 1107/70, jäljempänä tukiasetus.

Rautatiedirektiivi sääntelee rautatieyrityksen suhdetta valtioon, kansainvälistä liikennöintiä ja radanpidon ohjausta. Direktiivi sisältyy ETA-sopimuksen lisäpöytäkirjaan eikä näin ollen kuulu varsinaisen sopimuksen täytäntöönpanoon. Palveluvelvoiteasetus määrittelee perusteet ja menettelytavat, joiden mukaisesti viranomaisella voi velvoittaa rautatie-, maantie- tai sisävesiyrityksen tarjoamaan sellaisia liikennepalveluja, joita tämä ei tarjoaisi kaupallisin perustein.

Esitys ei sisällä radanpidon alaa, rahoitusta ja ratamaksua koskevan VR-lain 3 §:n säännösten muutosesitystä, koska Valtionrautateista tehdään parhaillaan yhtiöittämisselvitystä, jossa esitetään periaatteet myös radanpidon organisoinnille ja ratamaksulle.

Monet kansainväliseen liikennöintiin ja radanpitoon liittyvät asiat, kuten rautatieyritys-

ten toimitukset ja ratakapasiteetin jako ovat myös EY:n sisällä valmisteluvaiheessa.

Esitykseen sisältyvät lainmuutokset liittyvät kiinteästi ETA-sopimukseen ja sen lisäpöytäkirjaan, mutta ne ovat toisaalta kotimaisen lainsäädäntötarpeen edellyttämiä ja ne tulee sen vuoksi toteuttaa ETA-sopimuksen ja sen lisäpöytäkirjan voimaantulon ajankohdasta riippumatta.

2. Nykytila

Valtionrautateista tuli valtion uusimuotoinen liikelaitos vuonna 1990. Sen toimialaksi on VR-laissa määritelty rautatieliikenteen ja muun Valtionrautateiden kuljetuksiin liittyvän palvelutoiminnan harjoittaminen. Valtionrautateille on voitu määrätä myös muita sille soveltuvia tehtäviä asetuksella tai valtioneuvoston päätöksellä.

Uudistuksessa erotettiin kuljetustoiminta ja radanpito kirjanpidollisesti. Kuljetustoiminta on hoidettava liiketaloudellisesti kannattavasti ottaen huomioon eduskunnan sille asettamat keskeiset palvelutavoitteet ja valtioneuvoston asettama tulostavoite. Radanpito on rahoitettu valtion talousarvion määrärahoilla ja radanpidon omaisuuden myyntituloilla. Valtionrautateilta on peritty ensimmäisinä vuosina ratamaksua miljoona markkaa vuodessa.

Laissa säädettiin, että valtioneuvostolla on asetuksessa säädetyissä rajoissa mahdollisuus päättää kuljetuspalvelujen hinnoista tai hintatasosta. Valtionrautateista annetussa asetuksessa (936/89) alunperin ollut säännös on sittemmin kumottu.

VR-lakiin otettiin säännös kehittämismäärärahasta, jonka myöntämällä eduskunta saattoi varmistaa tärkeiden hankkeiden toteutumisen ja rahoituksen riittävyyden siirtymäkauden aikana. Säännöksen perusteella Valtionrautateille annettiin investointitukea vuonna 1990 noin 100 miljoonaa markkaa. Tämän jälkeen säännöstä ei ole sovellettu.

Siirtymävaihetta varten turvattiin Valtionrautateiden virkamiehille eräin osin virkamieslainsäädäntöä parempi palvelussuhdeturva virran lakkauttamistilanteissa.

Kolmen liikelaitosvuoden aikana Valtionrautatiet on saavuttanut sille asetetut palvelu- ja

tulostavoitteet. Tulostavoitteiden saavuttaminen johtuu osaltaan suunniteltua nopeammin toteutetusta sopeuttamisesta.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Yleistä

Liikenneministeriö on vuonna 1992 selvittänyt ETA-sopimuksen vaikutukset rautatieliikenteeseen (liikenneministeriön julkaisu 28/92). Suoranaisesti rautatieliikennettä koskevia säännöksiä on yli 20. Säännökset tulivat voimaan ETA-sopimuksella.

VR-lakiin tarvittavat muutokset johtuvat rautatiedirektiivistä, palveluvelvoiteasetuksesta ja tukiasetuksesta.

3.2. Liikenneministeriön ja muun ministeriön ohjaus

Liikenneministeriö on Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja sopimuksen soveltamisesta annetun lain (1504/93) 7 §:n 2 momentin perusteella toimivaltainen viranomainen rautatieliikennettä koskevista asioissa. Kansallisesti voidaan kuitenkin päättää, että myös jokin muu viranomainen voi tehdä Valtionrautateiden kanssa sopimuksia, jotka kuuluvat palveluvelvoiteasetuksen piiriin, ja tämä mahdollisuus otetaan huomioon VR-lakia muutettaessa.

3.3. Kansainvälinen liikennöinti rataverkolla

Ehdotuksen tavoitteena on myös mahdollistaa kansainvälisen rautatieyhtymättömän tai kansainvälisiä yhdistettyjä kuljetuksia hoitavan rautatieyhtymättömän pääsy rataverkolle sen mukaan kuin erikseen säädetään. Säännös on tarpeen VR-laissa, koska nykyinen rataverkko on Valtionrautateiden hallinnassa.

3.4. Kumottavat säännökset

Rautatiedirektiivi edellyttää, että rautatieyri-

tys voi itse hinnoitella palvelunsa kaupallisin perustein muussa kuin palveluvelvoiteasetuksen piiriin kuuluvassa liikenteessä. Tämän vuoksi ehdotetaan, että VR-lain 5 § kumotaan.

Valtion tukia koskevien Euroopan talousyhteisön perustamissopimuksen säännökset (RS 90—93 artiklat) ja tukiasetus eivät tunne kehittämismäärärahan kaltaista yleistä tukea, joten kehittämismäärärahaa koskeva säännös ehdotetaan kumottavaksi.

Valtionrautateiden virkamiesten palvelussuhdeturva järjestettiin virkamieslainsäädäntöä paremmin liikelaitosuudistuksen toteutusvaiheessa. Lain 11 § ei ole nykyoloissa enää tarpeellinen. Säännöksen kumoaminen ei johdu ETA-sopimuksesta.

4. Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole merkittäviä taloudellisia tai hallinnollisia vaikutuksia. Kansainvälisen rautatieliikennekilpailun tosiasiallinen merkitys jää Suomen sijainnin ja liikenneyhteyksien vuoksi vähäiseksi.

5. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu liikenneministeriössä ja Valtionrautateilla virkatyönä. Esitys perustuu liikenneministeriön selvitykseen ETA-sopimuksen vaikutuksista rautatieliikenteeseen.

Valmisteluvaiheessa pyydettiin lausunnot valtiovarainministeriöltä, oikeusministeriön ETA-yksiköltä ja Valtionrautateiden henkilöstöjärjestöiltä. Valtionrautateiden henkilöstöjärjestöt ovat ilmoittaneet vastustavansa lain 11 §:n säännösten poistamista.

6. Muita esitykseen vaikuttavia tekijöitä

Esitys johtuu ETA-sopimuksen edellyttämisestä muutoksista VR-lakiin. Valtionrautateista valmisteilla olevassa yhtiöittämisselvityksessä esitetään ETA-sopimuksen edellyttämät ratkaisut radanpidon organisointiin ja ratamaksuun.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

5 §. *Hinnoittelu.* Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Rautatiedirektiivin 5 artikla edellyttää, että rautatieyrittäjä voi itse hinnoitella palvelunsa kaupallisin perustein. Sellaisessa liikenteessä, joka sisältyy julkiseen palveluvelvoitteeseen, viranomainen voi määrätä perittävät maksut tai niistä voidaan sopia, kun tehdään palvelusopimus. Mikäli perittävät maksut eivät kata palvelujen kustannuksia, on viranomainen velvollinen korvaamaan liiketaloudellisen tappion palveluvelvoiteasetuksessa säädetyllä tavalla.

8 §. *Kehittämismääräraha.* ETA-sopimuksella tuli voimaan tukiasetus. Siinä määrätään, millainen tuki on erityisesti rautatieliikenteessä sallittu. Kyseinen asetus ei sisällä säännöksiä kehittämismäärärahan kaltaisesta tuesta, joten VR-lain valtuutussäännös ehdotetaan kumottavaksi. Tuen myöntäminen on mahdollista asetuksessa säädettyin perustein.

9 §. *Liikenneministeriön ohjaus.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi 2 momentti, jonka mukaan liikenneministeriö tekee toimivaltaisena viranomaisena palveluvelvoiteasetuksessa tarkoitettuja julkisia palveluvelvoitteita koskevat sopimukset Valtionrautateiden kanssa. Samalla halutaan kuitenkin ottaa huomioon mahdollisuus, että kansallisesti voidaan säätää, että sopimuksen tekee muu viranomainen, kuten esimerkiksi kunta tai lääninhallitus alueliikenteestä, sosiaali- ja terveysministeriö sosiaalisten alennusten antamisesta tai puolustusministeriö varusmiesten matkoista.

11 §. *Virkamiehen asema viran lakkauttamistilanteessa.* Virkamiehen taloudellinen asema turvataan palvelussuhteen päättymisen jälkeen muun muassa valtion virkamieslain (755/86) ja eroraha-asetuksen (726/87) erorahaa koskevilla säännöksillä. Vakinaiselle virkamiehelle maksetaan erorahan lisäksi tietyin edellytyksin toistuvaa korvausta. Hallituksen esityksessä uudeksi virkamieslaiksi (HE 91/1993 vp.) on esitetty poistettavaksi muun muassa yleiset toistuvaa korvausta koskevat säännökset.

Ensisijaisena keinona on virkamiehen sijoittaminen sellaiseen virkaan tai tehtävään, jota voidaan pitää hänelle sopivana. Jos tämä ei ole mahdollista, turvataan virkamiehen asema käyttämällä hyväksi valtion virkamieslainsäädännön mukaista erorahan ja toistuvan korvauksen järjestelmää. Valtionrautateiden palve-

luksessa 1 päivänä tammikuuta 1990 olleilla vakinaisilla virkamiehillä on kuitenkin valtion virkamieslaissa ja eroraha-asetuksessa säädettyä laajempi oikeus erorahaan ja toistuvaan korvaukseen. Valtionrautateiden vakinaisen virkamiehen oikeudesta erorahaan ja toistuvaan korvaukseen annetussa asetuksessa (444/90) säädetään lisäedellytykseksi tälle erityiselle palvelussuhdeturvalle viiden vuoden palvelusaika Valtionrautateilla.

Viisi vuotta Valtionrautateiden palveluksessa olleelle edellä mainitulle virkamiehelle suoritetaan erorahaa ja välittömästi sen jälkeen toistuvaa korvausta siihen asti, kunnes hän sijoituu uudelleen työhön. Täten Valtionrautateiden palveluksessa olevalla on oikeus erorahaan ja toistuvaan korvaukseen siitä riippumatta, mitä eroraha-asetuksen 2 ja 5 §:ssä säädetään. Erorahan ikää ja palvelusaikaa koskevat vaatimukset eivät tule sovellettaviksi. Valtion virkamieslain 51 §:n 2 momentissa ja eroraha-asetuksen 5 §:ssä säädetty toistuvan korvauksen harkinnanvaraisuus ei myöskään tule sovellettavaksi.

Valtionrautateiden virkasuhteiselle henkilöstölle säädetty erityisasema viran lakkauttamistilanteessa on parempi kuin muilla virkamiehillä. Erityissuojalle ei ole perusteita nykyisissä olosuhteissa. Autorekisterikeskuksesta annetussa laissa (988/92) ei ole vastaavia säännöksiä. Posti- ja telelaitoksesta annetusta laista (748/89) poistettiin vastaava säännös, samoin Ilmailulaitoksesta annetusta laista (1123/90). Muutokset on toteutettu tavanomaisessa säätämisyjärjestyksessä.

Kenellekään Valtionrautateiden palveluksessa olleelle ei ole myönnetty erorahaa tai toistuvaa korvausta. Muutoksella saatetaan tulevaisuudessa mahdollisesti realisoituvaa etuutta muuttuneita olosuhteita vastaavalle tasolle.

Kansainvälinen liikennöinti. Kumottavan 11 §:n tilalle ehdotetaan sijoitettavaksi säännös, jonka mukaan Valtionrautatiet velvoitetaan erikseen säädettävällä tavalla sallimaan kansainvälisen rautatieryhmittymän tai kansainvälisiä yhdistettyjä kuljetuksia hoitavan rautatieyrityksen pääsy rataverkolle rautatiedirektiivin mukaisesti.

Suomessa ei ole lainsäädäntöä, joka sallisi kansainvälisen tai muun kansallisen rautatieyrityksen kuin Valtionrautateiden liikennöidä rataverkolla. Valtionrautateita koskevaan lakiin

ei toisaalta voida sisällyttää rautatieliikennöintiä koskevia yleisiä säännöksiä. Kotimaisen rautatieliikennekilpailun salliminen samoilla raiteilla on ETA:ssa jätetty kansalliseen päätösvaltaan.

Erikseen säänneltäisiin liikennöinnin yleiset ehdot, kuten yrityksen vakavaraisuus, tekniset perusvaatimukset, vahingonkorvausvastuun periaatteet (asiakas, radanpito) ja vastaavat. Lisäksi on säänneltävä liikennöintiluvan hallinnollinen myöntäminen, liikennöintikapasiteetin jako, liikennöinnin turvallisuussääntöjen antaminen ja valvonta, teknisten standardien aset-

taminen ja valvonta (tekninen tarkastus), ratamaksun maksaminen ynnä muut vastaavat kysymykset.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan ensi ti-
lassa.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Edus-
kunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki**Valtionrautateista annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan Valtionrautateista 14 päivänä elokuuta 1989 annetun lain (747/89) 5 ja 8 §,

muutetaan 11 § sekä

lisätään 9 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

9 §

Liikenneministeriön ohjaus

kansainvälisen rautatieyritysten muodostaman ryhmittymän tai kansainvälisiä yhdistettyjä kuljetuksia hoitavan rautatieyrityksen liikennöinti rataverkolla tai sen osalla säädetään erikseen.

Liikenneministeriö tekee julkisia palveluja koskevat ja muut sopimukset Valtionrautateiden kanssa. Myös muu viranomainen voi tehdä vastaavia sopimuksia, mikäli laissa tai asetuksessa niin säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .

11 §

Kansainvälinen liikennöinti

Valtionrautateiden velvollisuudesta sallia

Helsingissä 14 päivänä tammikuuta 1994

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Liikenneministeri *Ole Norrback*

Laki

Valtionrautateistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan Valtionrautateistä 14 päivänä elokuuta 1989 annetun lain (747/89) 5 ja 8 §, muutetaan 11 § sekä

lisätään 9 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 §

5 §

Hinnoittelu

Asetuksella voidaan tarvittaessa määrätä ne liikenteen palvelut, joiden hinnoista tai hintojen yleisestä tasosta määrää valtioneuvosto.

(kumotaan)

8 §

8 §

Kehittämismääräraha

Valtionrautateiden toiminnan kehittämiseksi voidaan valtion tulo- ja menoarvioon ottaa erityinen kehittämismääräraha, jonka käytöstä päättää valtioneuvosto.

(kumotaan)

9 §

Liikenneministeriön ohjaus

Liikenneministeriö tekee julkisia palveluja koskevat ja muut sopimukset Valtionrautateiden kanssa. Myös muu viranomainen voi tehdä vastaavia sopimuksia, mikäli laissa tai asetuksessa niin säädetään.

11 §

Virkamiehen asema viran lakkauttamistilanteessa

Jos Valtionrautatiet lakkauttaa viran, sen on ryhdyttävä toimenpiteisiin vakinaisen virkamiehen sijoittamiseksi laitoksen toiseen virkaan tai tehtävään, jota voidaan pitää hänelle sopivana. Jos uudelleen sijoittaminen ei ole mahdollista,

11 §

Kansainvälinen liikennöinti

Valtionrautateiden velvollisuudesta sallia kansainvälisen rautatieyritysten muodostaman ryhmittymän tai kansainvälisiä yhdistettyjä kuljetuksia hoitavan rautatieyrityksen liikennöinti rataverkolla tai sen osalla säädetään erikseen.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

on erorahasta ja toistuvasta korvauksesta voimassa, mitä niistä jäljempänä säädetään.

Vakinaiselle virkamiehelle, joka on ollut Valtionrautateiden palveluksessa tämän lain voimaan tullessa ja jonka palvelussuhde on jatkunut asetuksella säädettyä ajan, suoritetaan erorahaa ja välittömästi sen jälkeen toistuvaa korvausta siihen asti, kunnes hän sijoittuu uudelleen työhön. Muuten on hänelle suoritettavasta erorahasta ja toistuvasta korvauksesta soveltuvin osin voimassa, mitä on säädetty valtion virkamieslaissa (755/86) ja erorahasetuksessa (726/87).

Muulle kuin 2 momentissa tarkoitetulle vakinaiselle virkamiehelle suoritetaan erorahaa ja hänelle voidaan myöntää eroraha-asetuksessa tarkoitettua toistuvaa korvausta sen mukaan kuin asetuksessa säädetään.

Mitä tässä pykälässä on säädetty, ei koske toimitusjohtajaa eikä muita asetuksella säädettyjä Valtionrautateiden ylimpiä virkamiehiä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 . _____

